

III. SPRAWOZDANIA I INFORMACJE

Sprawozdanie z VI Konferencji Szkoleniowej i IX Poznańskiego Salonu Mediacji „Rola sądu w mediacji”, Poznań, 4 listopada 2021 roku

Jednym z wydarzeń, które wpisało się w tegoroczne obchody na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu przypadającego na dzień 21 października Międzynarodowego Dnia Mediacji, była współorganizowana z Sądem Okręgowym w Poznaniu konferencja pt. „Rola sądu w mediacji”.

VI Konferencja Szkoleniowa jest kolejną w cyklu organizowanych od 2016 roku na Wydziale Prawa i Administracji UAM form wymiany myśli i doświadczeń w kwestiach dotyczących tej alternatywnej metody rozwiązywania sporów, a także okazją do spotkań przedstawicieli nauki i praktyków. Ze względu na sytuację na świecie w tym roku spotkanie to miało ponownie wymiar symboliczny, ograniczony przyjętą formułą on-line.

Merytoryczną część konferencji otworzyło wystąpienie prof. UAM dr hab. Joanny Muchy, Kierownika Centrum Wsparcia Mediacji przy Wydziale Prawa i Administracji UAM, oraz SSO Piotra Marciniaka, koordynatora ds. mediacji w Sądzie Okręgowym w Poznaniu zatytułowane „Sędzia, koncyliator czy «rzecznik mediacji»? – ku zmianie roli sądu we współczesnym wymiarze sprawiedliwości”. W prelekcji wskazano na dającą się wyczytać z dokonanych w ostatnich latach zmian w przepisach tendencję do przypisywania sądom i sędziom nowej roli, do poszerzania ich kompetencji w zakresie dążenia do tego, by sprawy poddane ich kognicji kończyły się polubownie. Zdaniem prelegentów nie można przypisywać sądom funkcji już tylko adjudykacyjnej, co wpisuje się w coraz bardziej dostrzegalny światowy trend przewartościowywania samego pojęcia wymiaru sprawiedliwości. Zarazem, dla zobrazowania zaprezentowanych twierdzeń, przedstawiono dla przykładu działania podejmowane w Sądzie Okręgowym w Poznaniu, przy współdziałaniu mediatorów i przedstawicieli nauki reprezentujących WPiA UAM na rzecz propagowania mediacji i innych form pojednawczego rozwiązywania sporów, jak scenariusz przebiegu posiedzenia przygotowawczego, monolog sędziego czy dobre praktyki współpracy sądu z mediatorem.

Kolejne wystąpienie zaprezentowała Pani dr Monika Włodarczyk, sędzia SR w Chrzanowie, Przewodnicząca Polskiej Sekcji Europejskiego Stowarzyszenia Sędziów na rzecz Mediacji GEMME, która – zgodnie z jego tytułem – skupiła się na zagadnieniu roli sądów i sędziów w rozwijaniu mediacji w państwach Unii

Europejskiej i USA. Prelegentka zarysowała historię rozwoju mediacji w Stanach Zjednoczonych, kładąc szczególny nacisk na kwestię traktowania jej w tamtejszych sądach jako elementu wymiaru sprawiedliwości. Ta część wystąpienia zakończyła się konkluzją, że w USA mediacja została wypromowana dzięki sędziom. Natomiast w Europie aktywność sędziów w zakresie propagowania mediacji przybrała bardziej sformalizowane ramy wraz z powołaniem w 2003 roku Europejskiego Stowarzyszenia Sędziów na rzecz Mediacji GEMME, które posiada status obserwatora w Radzie Europy. Następnie prelegentka omówiła działania podjęte przez Stowarzyszenie, w tym w ramach Sekcji Polskiej, wskazała na realizowane w państwach europejskich programy pilotażowe z udziałem lokalnych sądów i uczelni wyższych. Podkreśliła także, że strona winna mieć prawo do mediacji rozumiane tak samo jak prawo do sądu, sędziowie zaś winni umożliwić jej realizację tego prawa, m.in. poprzez rzetelne informowanie o mediacji oraz właściwe diagnozowanie spraw pod kątem ich zdadności ugodowej. Wskazała, że funkcjonujące w literaturze sformułowanie „misja sędziego” powinno obejmować koncyliację albo skierowanie stron do mediacji, sędzia natomiast powinien pozwolić stronom wybrać najlepszą strategię rozwiązania sprawy.

Następnie prof. UŁ dr hab. Aneta Łazarska, sędzia Sądu Okręgowego w Warszawie, przedstawiła referat pt. „Rola sądu w kontekście obowiązku dążenia do ugodowego załatwiania spraw cywilnych”. Na wstępie podkreśliła, że obecnie wymiar sprawiedliwości nie jest traktowany jako ostateczność, lecz jako pierwsza ścieżka w razie pojawienia się sporu, zwracając zarazem uwagę, iż uruchomienie aparatu wymiaru sprawiedliwości nie zawsze daje gwarancję efektywności, przeciwnie – im więcej spraw trafia do sądów, tym mniejsze szanse na ich zachowanie (przede wszystkim chodzi tu o gwarancję rozpoznania sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki). Równocześnie utożsamiła powód niskiego poziomu przekonania sędziów, stron i pełnomocników o skuteczności mediacji z kulturą rozwiązywania sporów opartą na pozytywistycznym realizowaniu norm prawa materialnego. Przyjęła następnie założenie nadrzędne, że w ramach wymiaru sprawiedliwości powinno się przede wszystkim dążyć do ugodowego załatwiania sporów, odwołując się do treści art. 10 k.p.c. definiującego obowiązek sądu w tym zakresie oraz skonfrontowała go z innymi „dążeniami” sądu w kodeksie postępowania cywilnego, w tym zwłaszcza do poznania prawdy. W konsekwencji prelegentka przeszła do rozważań nad charakterem wyrażonego w powołanym przepisie obowiązku sądu, opowiadając się ostatecznie za nadaniem mu rangi zasady postępowania cywilnego. Zwróciła także uwagę na fakt, że na etapie postępowania sądowego ma miejsce już kontynuacja konfliktu, który winien być rozwiązany wcześniej, nie trafiając przed sędziego. Wskazała też na potrzebę kształtowania postawy sędziego aktywnego, czego nie da się jednak osiągnąć jedynie poprzez zmianę przepisów, lecz wymaga to transformacji podejścia sędziów do kwestii rozwiązywania sporów. Jako przeszkody dla partycypacji sędziów w rozwoju mediacji wymieniła brak szkoleń, przywiązanie sędziów do myślenia o sporze kategoriami prawa, brak instytucji mediacji wewnątrzsądowej i sędziego – mediatora. Wskazała także, że optymalnym rozwiązaniem jest skierowanie stron do mediacji po wstępnej analizie sprawy na podstawie pozwu i odpowiedzi na pozew, która pozwala zorientować się w kwestii możliwości zakończenia sprawy ugodą, choć pełen wgląd w tym względzie zapewnia jedynie bezpośrednio

spotkanie ze stronami. Aktualnie taka możliwość oferuje przeprowadzenie posiedzenia przygotowawczego, jest to też ta faza postępowania, w której sędzia winien włączyć się w zażegnanie konfliktu pomiędzy stronami.

W kolejnym wystąpieniu, zatytułowanym „Ugoda zawarta przed mediatorem w sprawach cywilnych oczami sędziego – wybrane zagadnienia”, dr Piotr Sławicki z Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, pełniący funkcję referendarza sądowego w SR Lublin-Zachód w Lublinie, zaprezentował różne spojrzenia ustawodawcy na ugode: od tradycyjnego schematu, według którego ma ona stanowić tytuł wykonawczy, a zatem ma w założeniu podlegać przymusowemu wykonywaniu jak wyrok sądu, przez wywodzoną z przepisu art. 479^{30c} k.p.c. jej istotę sprowadzającą się do tego, że ma ona mieć wpływ na treść decyzji administracyjnej, po przepisy kodeksu postępowania karnego zrównujące ugode zawartą w postępowaniu w sprawach nieletnich z ugoda cywilnoprawną po nadaniu jej klauzuli wykonalności. Następnie omówił występujące w praktyce wątpliwości związane z zatwierdzeniem ugód mediacyjnych, skupiając się w szczególności na takich kwestiach, jak: właściwość sądu w przedmiocie zatwierdzenia ugody mediacyjnej, zatwierdzenie ugody mediacyjnej a obowiązek mediatora do złożenia protokołu do sądu właściwego, orzeczenie w przedmiocie zatwierdzenia ugody mediacyjnej, ugoda mediacyjna a obrót nieruchomościami.

Ostatnia z prelekcji, wygłoszona przez Pana prof. UWM dr. hab. Adama Zienkiewicza oraz Panią prof. UMCS dr. hab. Annę Kalisz, dotyczyła „Kompetencji mediacyjnych sędziego w zakresie polubownego rozwiązywania spraw cywilnych”. Na wstępie wyjaśniono, iż wbrew temu, co mogłoby się wydawać, sformułowanie „sędzia – sprawny mediator” jest jedynie pozornie oksymoronem. W działalności sędziów już obecnie można dopatrzeć się wielu elementów mediacyjnych działań, wśród których wymieniono: ocenę zdatności mediacyjnej sprawy, decyzję w zakresie skierowania do mediacji i momentu, w jakim winno to nastąpić, a także co do powierzenia jej przeprowadzenia określonej osobie. Zaprezentowano wyniki przeprowadzonych w grupie mediatorów badań empirycznych, w których badani wymienili cele upatrywane w mediacji. Odnotowane odpowiedzi (ustalenie i likwidacja przyczyn sporu, komunikacja, zaspokojenie określonych potrzeb, wzmocnienie samoświadomości, wspieranie w zgodzie z etyką postaw stron, poprawa relacji, doprowadzenie do przebaczenia, przeprosin czy pojednania, odbudowanie postaw współpracy) pozwoliły na postawienie wniosku, że zawarcie ugody nie jest jedynym ani najważniejszym celem mediacji. Zauważono przy tym, że od 2015 roku na skutek wpisania do przepisów ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych regulacji dotyczącej mediatorów uległ spłaszczeniu wymiar sprawiedliwości. Ważnym elementem wystąpienia było postawienie tezy, że rozwiązywaniu sporów towarzyszyć winno holistyczne do niego podejście, a kompetencje mediacyjne potrzebne są także sędziom, którzy mogliby wykorzystywać techniki stosowane przez mediatorów choćby na etapie zachęcania stron do mediacji. Następnie zostały przedstawione założenia i cele autorskiego programu prelegentów odnoszącego się do szkoleń dla sędziów w zakresie kompetencji i umiejętności mediacyjnych.

W drugiej części konferencji odbył się panel dyskusyjny z udziałem: SSO Katarzyny Kazanieckiej-Kapały, koordynatora ds. mediacji w SO w Gdańsku, SSO Zbigniewa Zguda, koordynatora ds. mediacji w SO w Krakowie oraz SSR Anny Begier,

SR we Wrześni. Sędziowie, pod kierunkiem pełniącej funkcję moderatora Pani Anny Warlich, Prezes Polskiego Centrum Mediacji Oddział w Poznaniu, odpowiadali m.in. na pytania: czy jest przestrzeń dla aktywności sędziów w zakresie mediacji poza czynnościami, których podejmowania oczekuje od nich wyraźnie ustawodawca w przepisach k.p.c. (jak skierowanie do mediacji i zatwierdzenie ugody)?; co mieści się w obowiązku „dążenia do ugodowego załatwienia spraw”, o którym mowa w art. 10 k.p.c.?; czym jest mediacja dla sędziów?; czy sędziowie widzą w mediacji wyłącznie instrument służący jedynie przyspieszeniu postępowania i jego szybszemu zakończeniu, czy dostrzegają też jej aspekt ideologiczny – sposób na rozwiązanie sytuacji konfliktowej i transformację relacji pomiędzy stronami?; czy sędziowie powinni dysponować kompetencjami mediacyjnymi oraz czy wyposażenie ich w mediacyjno-koncyliacyjne kompetencje na posiedzeniu przygotowawczym w nowelizacji kodeksu z 2019 roku jest krokiem w słusznym kierunku?; czy przyswojenie tego rodzaju kompetencji nie zakłóci ich głównej roli, jaką jest rozstrzyganie (funkcji adjudykacyjnej)?; czy i w jaki sposób sędziowie powinni włączyć się aktywnie w zachęcanie stron do udziału w mediacji?; jak przekonać sędziów mniej otwartych na mediację do tej formy rozwiązywania sporów?

W konferencji aktywny udział brali słuchacze, którzy za pośrednictwem czatu, komentowali wystąpienia, zadawali pytania, a także wymieniali się uwagami w zakresie poruszanych zagadnień.

*Joanna Mucha**

DOI: 10.14746/spp.2021.4.36.10

* Joanna Mucha, prof. UAM dr hab., Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, e-mail: mucha@amu.edu.pl, <https://orcid.org/0000-0001-5931-6964>.